

Rijnkade 5, voormalig gebouw V&D, Utrecht. Project gierzwaluwbescherming.
5 juli 2018

Aan betrokken bedrijven, organisaties en overheden:

- ECOquickscan, ing D.M. Riemer
- Synquis, Dhr. ing. M. Quint
- Bakers architecten, Dhr. Frank Stahl
- RUD Utrecht, dhr. Glenn Potvliet
- gemeente Utrecht, stadsecoloog Gitty Korsuize
- provincie Utrecht, mevr. Mr. S.L. Munsel
- IEF Berlage Utrecht (Boven Clarenburg) b.v.

Van: Ilse de Bruin, Mirjam Delmaar, Jaap Langenbach en Annelies Potuyt

Contact: Jaap Langenbach, Kemperstraat 8, 3601 WK Maarssen 06 – 3849 7474

jaaplängenbach@ziggo.nl

Hieronder staat de reactie van een viertal gierzwaluwwatchers op het gierzwaluwproject Rijnkade 5 , voormalig V&D, in Utrecht. Door renovatie van het gebouw is een grote kolonie gierzwaluwen haar nest kwijt. We schetsen de situatie en een aantal overwegingen en achtergronden die tot ons oordeel over de gekozen oplossingen voor vervangende nestgelegenheid hebben geleid.

Wij menen er goed aan te doen onze bedenkingen in te brengen, te wijzen op te verwachten problemen en voorstellen voor verbetering te doen.

We hebben kennis genomen van enige correspondenties rond de ontheffingsverlening door RVO van 25 augustus 2017 en de provinciale beschikking van 3 april 2018. We weten dat gierzwaluwbeschermingsprojecten gecompliceerd maatwerk met vele betrokkenen zijn. De kans op fouten is groot en dat die ook hier gemaakt zijn, is voor ons duidelijk.

A. Situaties, achtergronden, overwegingen

1. Warmteopbouw in de nestkasten

a. Permanente kasten

Op de zuidwest- en zuidoostgevel zijn in de kasten als gevolg van de zonbestraling te hoge temperaturen te verwachten en bestaat een te groot risico op verdroging van eieren en oververhitting van jonge vogels. Oververhitting op het nest is de belangrijkste oorzaak van mislukte gierzwaluwbroedsels. Het Kennisdocument Gierzwaluw (BIJ12 juli 2017) is hierover duidelijk: “neststenen bij voorkeur op noord en noordoost” en m.b.t. nestkasten: “nog meer dan bij ingebouwde neststenen moet er hier op gelet worden dat ze nooit in de felle zon hangen in de zomerperiode”. Indien toch andere gevels dan noord of noordoost benut worden zullen er extra maatregelen getroffen moeten worden. Het Kennisdocument: “niet in de zon tussen 9 en 19 uur”.

Een probleem is natuurlijk dat een objectief oordeel over de te verwachten warmteopbouw in deze kasten nauwelijks mogelijk lijkt. Het betreft een unieke constructie en alleen metingen ter plaatse hadden ons inziens voldoende uitsluitsel kunnen geven. We vonden echter geen meetresultaat of oordeel van een ter zake deskundige.

We weten wel dat de jongen bij meer dan 35 graden temperatuur in de kast niet lang overleven. Door klimaatverandering zal de hittebelasting nog toenemen. Er worden onnodig en tegen algemeen bekende adviezen in, grote risico's genomen door gebruik te maken van de ZW- en ZO-gevel terwijl er voldoende geschikte locaties beschikbaar zijn op de noordoostgevel.

Ter verantwoording van benutting van de ZW- en ZO-gevel wordt verwezen naar het Kennisdocument Gierzwaluw. Daar staat dat vervangende nestkasten in de buurt van de verloren gegane nesten zouden moeten komen. Dat is wel enigszins bevorderlijk voor de bezettingskans maar het risico op oververhitting is vele malen belangrijker en zou doorslaggevend moeten zijn voor het bepalen van de locaties. Ook de geschikte noordoostgevel bevindt zich overigens binnen de door het Kennisdocument aanbevolen afstand van maximaal 200 meter tot de verdwenen nesten.

Verder wordt als reactie op vragen over de hitteontwikkeling van de provincie opgemerkt dat de oplossing is goedgekeurd door "de Gierzwaluwbescherming". Marleen Andriessen, adviseur van Gierzwaluwbescherming Nederland (GBN), heeft echter (naar haar zeggen) alleen een oordeel gegeven over het te gebruiken materiaal voor de nestkasten, niet over het kastontwerp, de context, de locaties of de enorme aantallen. Zij wist ook niet dat ze op zuidwest en zuidoost zouden komen te hangen en betreurt nu dat ze niet naar het volledige plan heeft gevraagd.

b. Tijdelijke kasten.

Ook de tijdelijke kasten op de zuidwestzijde hangen veel te lang in de zon. Het zinken ? dak verergert dit waarschijnlijk. Helaas zijn er al bezettingen geconstateerd maar dat moet niet nog eens extra gestimuleerd worden met lokgeluiden, zeker niet nu er inmiddels permanente kasten beschikbaar zijn.

Het concept "tijdelijk" is bovendien volstrekt strijdig met de aard van de gierzwaluw en "gewenning aan de nieuwe locatie" is niet aan de orde omdat die nieuwe locatie van een geheel ander type is. Gierzwaluwnesten zijn in principe voor altijd bezet. Als een broedvogel sterft of een paartje komt niet terug uit Afrika wordt dit onmiddellijk aangevuld met altijd aanwezige zoekvogels.

2. Inslag van regenwater

De inslag van regen is vooral op ZW (bij permanent en tijdelijk) wegens de overheersende zuidwestelijke windrichtingen bij slecht weer een te groot en onnodig risico (mogelijk wat minder bij de permanente kasten op ZO) . Stelt u zich de zware onweersbui voor aan het einde van een paar hete dagen. Harde wind, zware windvlagen, bijna horizontale richting van de regen (en hagel). In de kasten ontstaat uit een mengsel van water, nestmateriaal en poepjes een snel rottende substantie waarin broedsels niet tot wasdom kunnen komen.

3. Herkenbaarheid van individuele permanente kasten

De enorme rijen dicht opeengepakte kasten maken de individuele herkenbaarheid van de kasten problematisch. Er zullen foutieve invliegacties voorkomen en “burenruzies” ontstaan. Het verloop van de paarvorming en de bezetting wordt daardoor in ieder geval flink vertraagd. Illustratief voor het probleem is bijvoorbeeld dat bij lange rijen kasten veelal eerst de buitenste kasten in gebruik worden genomen en de binnenste meestal niet, of pas na zeer lange tijd (vele jaren). Oplossingen zijn b.v. het afplakken van de ingangen naar de middelste rij kasten en het aanbrengen van herkenningstekens naast de ingangen in de vorm van “huisnummers” (ook van belang voor de monitoring).

Uit de beschikbare stukken is ons niet duidelijk geworden hoe men tot het enorme aantal van 300 permanente kasten is gekomen. Het uitgangspunt van 73 aanwezige nesten lijkt ons al erg veel en de verhouding van vijf nieuwe voor elke verdwenen broedplaats uit de Soortenstandaard heeft vervolgens mogelijk een rol gespeeld. Die verhouding staat overigens niet meer in het Kennisdocument Gierzwaluw. Ons inziens volkomen terecht; het moet gaan om de kwaliteit en die wordt hier dus juist minder met grote aantallen strak op elkaar gepakte gelijkvormige kasten.

4. Uitvliegruimte permanente kasten.

De kastopening van de onderste van de drie rijen kasten bevindt zich waarschijnlijk maar weinig hoger dan de minimaal vereiste drie meter (Kennisdocument) boven het platte dak van de vijfde verdieping. Er zijn echter aanwijzingen dat ook dit te laag is omdat er “maar” ca. 12 meter (op ZW en NO) tot het veiligheidshenk langs de rand beschikbaar is om hoogte te winnen. Op ZW is gezien dat zelfs afvliegende vogels vanaf de hogere tijdelijke kasten de veiligheidsrailing maar net weten te halen. Volwassen vogels kunnen de uitvliegroute leren maar voor uitvliegende jongen moet het in een keer goed gaan. Het lijkt erg krap, vooral op NO als gevolg van extra hinder door terrasbezoekers (en parasols ?). De tijdelijke rode railing wordt bovendien vervangen door een onzichtbare glazen wand waarbij de kans op aanvaring dus extra groot is. Gestrande uitvliegers die niet worden opgemerkt zoeken een donker verstophoekje waar ze hongerend aan hun einde komen.

Samenvattend

Het doel van uw en onze inspanningen is de gierzwaluwkolonie Rijnkade 5 succesvol de renovatie door te loodsen zodat de kolonie daarna (deels) in lengte van jaren kan overleven in de nieuwe nestmogelijkheden.

- Maar broedruimten waarin de eieren en jongen niet kunnen overleven door de hitte in de nestplaats, zijn geen functionele nestplaatsen en waarborgen dus niet de staat van instandhouding.
- Broedplaatsen waarin door inwateren de nesten nat en schimmelig worden zijn levensbedreigend voor de jonge vogels die daar zes weken verblijven. Dat zijn geen functionele nestplaatsen en waarborgen dus niet de staat van instandhouding.
- Broedplaatsen die geen goede uitvliegmogelijkheden bieden door te geringe hoogte in verhouding tot obstakels in het uitvliegtraject, zodat jonge gierzwaluwen al bij hun eerste

vliegpoping in de problemen kunnen komen, zijn geen functionele nestplaatsen die de staat van instandhouding waarborgen.

- Zeer grote aantallen, dicht opeen geplaatste kasten en kastenrijen zorgen in ieder geval voor ernstige vertraging (mogelijk zelfs afstel) bij de bezetting van nestkasten en de paarvorming en zijn dus belemmerend voor de vorming van een nieuwe kolonie.

B. Onze voorstellen

Op grond van voorgaande doen we hieronder een aantal voorstellen ter verbetering van het project. We hebben geen rekening gehouden met kosten en wettelijke (on)mogelijkheden. Het is aan betrokkenen om te bepalen wat hun mogelijkheden en bijdragen zouden kunnen zijn.

1. Tijdelijke kasten

We vernamen tot onze voldoening van ECOquikscan dat de tijdelijke kasten aan het eind van seizoen 2018 verwijderd worden en in 2019 niet opnieuw beschikbaar komen. De locatie op ZW is ongeschikt en er zijn meer dan voldoende geschikte permanente kasten in de nabijheid beschikbaar. Lokgeluiden kunnen dus direct worden uitgezet en verplaatst naar permanent NO.

2. Noordoostzijde

- Voorlopig komen voor het broedseizoen 2019 uitsluitend op de noordoostzijde toegankelijke permanente nestplaatsen. Daar zal tijdens het broedseizoen 2019 met lokgeluiden naar toe gelokt worden. Bij voorkeur te plaatsen aan beide uiteinde van de rijen omdat die veelal het eerst bezet worden.

- Die nestkasten zullen voor de aanvang van het broedseizoen van kenmerken worden voorzien om de individuele herkenbaarheid per kast voor de vogels te vergroten. Dezelfde maatregelen voor de locaties op zuidwest en zuidoost als die alsnog benut kunnen worden.

- De hoogte van de onderste rij kasten op NO tot het dak van de verdieping eronder is onvoldoende, gezien de glazen veiligheidswand op ca. 12 meter langs de rand van de onderverdieping en obstakels behorend bij de terrasexploitatie. Gedacht kan worden aan het plakken van silhouetten van slechtvalken op de glazen wand, geen gebruik van parasols in juli en zorgen voor opvang van gestrande vogels. Een betere oplossing is het verplaatsen van de kasten naar de bovenrand van de opbouw.

3. Zuidwestzijde

De nestplaatsen op het zuidwesten (en eventueel op het zuidoosten) zullen ontoegankelijk worden gemaakt door de invliegopening af te sluiten, met uitzondering van een nader te bepalen aantal nestkasten die open blijven voor onderzoek.

4. Zuidoostzijde

Plaatsing van deze kasten wordt uitgesteld tot na het bekend worden van de resultaten van metingen en onderzoek op de zuidwestzijde.

5. Onderzoek en monitoring

Gedurende het hele broedseizoen 2019 worden in een aantal van de kasten op de zuidwest- en eventueel zuidoostzijde elektronische temperatuurmetingen gedaan en gekeken naar de inwatering. Afhankelijk van de resultaten wordt na broedseizoen 2019 een besluit genomen of de nestkasten op het zuidwesten (en evt. op het zuidoosten) kunnen worden gehandhaafd, eventueel na het aanbrengen van extra voorzieningen zoals bijvoorbeeld een schaduwafdak.

6. Restanten naar depot

Nestkasten die niet kunnen worden gehandhaafd, zouden kunnen worden opgeslagen in depot en beschikbaar gesteld voor andere locaties in de binnenstad van Utrecht. Een tweede mogelijkheid is om (een deel van) deze kasten te verplaatsen naar de noordoostzijde, bij voorkeur te plaatsen langs de (voldoende hoge) bovenrand van de opbouw.

Tot slot

We hopen dat betrokkenen hun mogelijkheden zullen aanwenden om verbeteringen in het project aan te brengen. Wij zijn tot alle medewerking bereid en beantwoorden graag uw vragen.

Maarsssen, 5 juli 2018
